

VICTOR DELEU ÎN FRUNTEA PRIMULUI DETAȘAMENT AL CORPULUI VOLUNTARILOR ROMÂNII DIN RUSIA DE LA KIEV LA IAȘI ȘI MĂRĂȘEȘTI 1917–1918

Dragoș-Lucian CURELEA¹

c_drg@yahoo.com

ABSTRACT: The activity of the Corps of Romanian Volunteers from Transylvania, Banat and Bucovina from Russia (ex-soldiers and officers in the Austro-Hungarian army fallen into Russia's space), Romanian historiography approached this theme in its various aspects, both in their recruitment in the Romanian army, as well as the coming of the volunteers from Kiev to Iasi and then on the front line in southern Moldova, sporadically focusing on the punctual aspects of the volunteers contribution to the military events in Moldova, respectively their involvement in the Union's achievement in the year 1918. Participation in the Russian civil war between the White Guard and the Red Army of Siberia as allied units of the Czechoslovak Legion and Allies of the White Guards, the road to Irkutk, Celebinsk and Vladivostock being approached punctually in some specialty studies, especially in the last years.

KEYWORDS: Corps of Romanian Volunteers from Transylvania, Romanian army, romanian historiography, military events, Participation in the Russian civil war, the front line in southern Moldova, Iasi, Victor Deleu.

Despre activitatea Corpului Voluntarilor Români de origine transilvăneană, bănățeană și bucovineană din Rusia (foști soldați, subofițeri și ofițeri în armata austro-ungară căzuți prizonieri în Rusia), istoriografia românească a abordat tematica aceasta în diferitele sale aspecte, atât în ceea ce privește recrutarea lor în armata română, cât și venirea voluntarilor

¹ Dragoș Lucian Curelea, doctorand, Școala Doctorală de Istorie din Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia; prof. Liceul Tehnologic „Avram Iancu” Sibiu & Școala Gimnazială „Radu Selejan” Sibiu; membru al Societății de Științe Istorice din România Filiala Sibiu. Menționez, că textul studiului nostru este rezultatul extins al unei comunicări științifice pe care am prezentat-o în Cluj-Napoca, cu ocazia desfășurării Simpozionului național „Marea Unire reflectată în mass-media”, 27–28 octombrie 2017.

de la Kiev la Iași iar apoi pe frontul din sudul Moldovei, în mod sporadic cu accent focalizat pe aspectele punctuale ale contribuției voluntarilor la evenimentele militare din Moldova, respectiv la implicarea acestora în realizarea Unirii de la 1918. Participarea lor la războiul civil din Rusia între albgardiși și Armata Roșie din Siberia ca unități auxiliare ale Legiunii Cehoslovace și aliați ai Gărzii Albe, drumul spre Irkutk, Celeabinsk și Vladivostock fiind abordat punctual în anumite studii de specialitate, cu precădere în anii din urmă.

Cele mai importante fonduri și colecții de arhivă care fac referire la activitatea corpurilor voluntarilor români, atât pe frontul din Moldova și Basarabia, cât și în lungul drum către patrie prin Siberia sunt păstrate în Biblioteca Academiei Române, în serviciul manuscrise, apoi informații parțiale întâlnim în Arhivele Naționale Istorice Centrale, Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice, Pitești, dar și în direcțiile (astăzi servicii ca urmare a reorganizării lor) județene ale Arhivelor Naționale din Brașov, Cluj, Hunedoara, Iași, Sibiu, Timiș. O importantă și considerabilă colecție de documente (memorii, ziare, reviste, fotografii, distincții militare, brevet, fotografii) care se referă la activitatea corpurilor vountarilor români în perioada 1917–1920 se găsește în cadrul Muzeului Național al Unirii din Alba Iulia. Între toate acestea amintim colecția care a fost constituită ca urmare a donației făcute de Elie Bufnea, care cuprinde pagini de amintiri, procese verbale, rapoarte, ordine de zi, comunicate, apeluri prin care autorul a pus în lumină istoricul Legiunii Române de Vânători Transilvăneni și Bucovineni în perioada 1918–1920. Semnificative, din perspectiva înțelegerii modului în care au fost înființate, organizate, înzestrate corpurile de voluntari români, sunt și documentele care fac parte din donația familiei voluntarului bănățean Petre Nemoianu, nu în ultimul rând punem în evidență cele 10 volume dactilografiate realizate de voluntarul Victor Deleu, în care autorul ne oferă importante informații despre înființarea și activitatea primului Corp al Voluntarilor Români bucovineni și transilvăneni organizat în Rusia, activitatea sa în fruntea primului eșalon al primului corp de voluntari (160 ofițeri și 1200 soldați) fiind subiectul pe care îl vom aborda în paginile care urmează. Facem observația că importanța și contribuția efectivă a voluntarilor români din Rusia rezultă din însăși amploarea acestui fenomen pe care istoriografia noastră l-a studiat mai mult tangențial.

Contribuția primului eșalon din primul Corp al voluntarilor români în fruntea cărora s-a făcut remarcat avocatul Victor Deleu a fost definitorie,

atât în plan moral, cât și prin aportul în bătălia de la Mărăști, sau prin prezența lor în Republica Democratică Moldovenească între lunile decembrie 1917-martie 1918, în conflictul cu detașamentele bolșevizate care au format Front-Otdell-ul plasat sub coordonarea Comisariatului Poporului din Rusia Sovietică. Afirmație este făcută în contextul contribuției nemijlocite a unităților militare organizate la Darnița Kievului atât la Mărășești, cât și în Basarabia.

Urmare imediată a insuccesului Armatei Române în Campaniile anului 1916, atât în Transilvania, cât și în sudul Dobrogei, pe fondul refacerii capacității militare, ca potențial de luptă, remarcăm entuziasmul sincer al soldaților și ofițerilor români originari din Transilvania, Banat și Bucovina, ajunși prizonieri în Rusia pentru a participa în continuare la acțiunile militare ale Armatei Române de pe postura de voluntari în slujba intereselor României. Remarcăm faptul că anul 1916 s-a încheiat în ceea ce privește statul român și armata sa cu prețul amputării teritoriului și a ocupației militare a centralilor, respectiv cu peste 250.000 de oameni pieriți și a unui imens material de război, estimat la 280 mii de puști și peste 450 de baterii artilerie pierdute, la care s-a adăugat amplul exod al autorităților politice, administrative și militare pe teritoriul Moldovei – unicul spațiu românesc rămas neocupat la acea dată de către armatele Puterilor Centrale². În aceste condiții extrem de dificile pentru statalitatea românească, își are originea subiectul despre care vom face referire în acest studiu: Primul Corp al Voluntarilor Români și activitatea primului eșalon al acestei unități militare aflate sub comanda lui V. Deleu. Aceste elemente militare române, compuse din ofițeri, aspiranți și trupă au înțeles atunci că a venit momentul constituirii lor ca unități de voluntari în serviciul României, urmărind prin această nouă mobilizare și implicare a lor, atât în lupta pentru întregire, dar și într-un sens mai larg și anume ieșirea lor din starea de carantină și supraveghere atentă în care se aflau la Kiev în prima parte a anului 1917. Acest demers organizatoric a fost făcut de România împreună cu Rusia în condițiile unei reatente atitudini față românii de origine din Bucovina,

² Dan Prisăcaru, *Iași 1916–1918. Capitală de război. Capitală a rezistenței până la Carpați și Capitală a Renașterii naționale*, comunicare prezentată în cadrul Sesiunii naționale de comunicări științifice României din sud-estul Transilvaniei. *Istorie, cultură, civilizație*, ediția a XXIII-a, Covasna, 29–30 septembrie 2017; Zorin Zamfir, Jean Banciu, *Primul război mondial*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995, p. 246; Petre Otu, *Mareșalul Alexandru Averescu, militarul, omul politic, legenda*, Editura Militară, București, 2005, p. 62–66.

Banat și Transilvania, ca urmare a înfrângerilor suferite de România pe front în campania anului 1916.

În cursul lunii mai, comandamentul Corpului Voluntarilor Români a procedat la organizarea efectivelor și pregătirea primei unități militare de transilvăneni și bucovineni care trebuia trimisă în Moldova. La solicitările făcute de Guvernul României prin ambasadorul Constantin Diamandy la Sankt Petersburg, s-a reușit transferarea în Kiev a voluntarilor români din Lagărul de la Darnița, aceștia fiind încartiruiți în spațiul unui liceu a căror cursuri erau întrerupte. Mai târziu, ofițerilor români li s-a îngăduit instalarea în Hotelul Erimtage din Kiev, iar trupa a fost trimisă într-o cazrmă din cetatea medievală a Kiev-ului. Locotenent-colonelul Constantin G. Pietraru, un om energic și hotărât, cu ajutorul ofițerului Victor Deleu și al Comitetului executiv al Corpului Voluntarilor Români a întreprins o serie de măsuri necesare în vederea reamenajării corespunzătoare a clădirilor respective, dar și a organizării serviciului pentru trupă și ofițeri, astfel încât unitatea să fie permanent într-o stare de alarmare. Deoarece, evident Rusia ne era încă aliată dar situația socială, economică și politică în Imperiu a urmat o tentă nefavorabilă României așa cum se cunoaște.

Găsim într-o adresă a Ministerului de Război din România înaintată Ministerului de Externe, informația că în Corpul Voluntarilor Români, adunați la Kiev, trebuiau primiți toți prizonierii români din Rusia care se angajau să se înroleze în această mare unitate de voluntari. De observat ideea, de a fi stabilite tabere ale acestora cu acordul Guvernului Rusiei. De asemenea se remarcă informația că Guvernul Rusiei se angaja să sprijine transportul pe calea ferată a voluntarilor români înspre România³. Transportarea Corpului Voluntarilor Români din Transilvania și Bucovina urma a se realiza pe etape și eșaloane, astfel încât autoritățile române să poată asigura primirea și încartiruirea acestor eșaloane militare române în condiții optime. Nu trebuie uitat că în din primăvara până în iarna anului 1917 pe teritoriul României, care la acea dată se limita strict la Moldova, situația concentrării în acest spațiu românesc era una foarte încărcată, fiind în acest spațiu 1, 8 milioane de soldați⁴. Pentru buna primire a ardelenilor

³ B.A.R., *Serv. msse, Arhiva Lucaefărul*, Octavian C. Tăslăuanu, *Sub flamurile naționale-Corpul Voluntarilor Români. Amintiri, documente*, mapa IX, varia 2, f. 2–16

⁴ Mircea N. Popa, *Primul război mondial*, Editura Științifică și Pedagogică, București, 1979, p. 246. În spațiul care mai rămăsese României se afla una dintre cele mai mari concentrări de forțe din Primul Război Mondial. Este suficient să amintim că

și bucovinenilor pe lângă Ministerul de Război a fost înființat un organism numit: „Serviciul Central al Voluntarilor de peste hotare” cu atribuții clare în recrutarea și atragerea românilor din Austro-Ungaria, prizonieri în Rusia, în armata română, a fost adoptată hotărârea elaborării unui regulament privind funcționarea și operabilitatea comandamentului voluntarilor români de la Kiev. În fruntea acestei unități Ministerul l-a reconfirmat pe generalul Constantin Coandă, iar ca șef de stat major era numit locotenent-colonelul Constantin G., Pietraru⁵.

În vederea creșterii numărului voluntarilor români și pentru o bună coordonare a trecerii acestora prin teritoriul Ucrainei spre România, Marele Stat Major al Armatei Române a hotărât reorganizarea comandamentului corpului voluntarilor de la Kiev. În fruntea acestui corp militar românesc (transilvănean și bucovinean) s-a aflat generalul Constantin Coandă, reprezentant al României pe lângă Marele Cartier General al Armatei Ruse de la Mogilev, locotenent-colonelul Constantin G. Pietraru a fost desemnat șef al statului major, locșitor al șefului de stat major a fost numit locotenentul George Ispravnic, biroul de înarmare a fost format din sublocotenentii Petre Nemoianu și Romulus Coțoiu, intențența a revenit sublocotenentului Corneliu Milutinovici. Comandantul lagărului și al trupelor a fost numit maiorul George Niculescu, secundat de sublocotenentul Vasile Cloaje, aprovizionarea ofițerilor revenea sublocotenentului Nicolae Turcu. De aprovizionarea trupei a răspuns sublocotenentul Ionel Drăghici, medicul corpului de voluntari era sublocotenentul Teodor Ilieșiu, delegatul pentru primirea și înregistrarea voluntarilor din alte lagăre ale Rusiei era sublocotenentul Virgil Gârbacea, administrator șo contabil a fost numit economistul Damian Cristescu, traducători de limbi slave au fost desemnați sublocotenentii Petre Nemoianu și Romulus Coțoiu. Furierii Satului Major erau desemnați sergentul Ioan Mardan și caporalul Teodor Popa⁶.

Implicat în relațiile oficiale și îndatoririle de serviciu, generalul Constantin Coandă a asigurat conducerea mai mult în plan onorific,

în Moldova se aflau 9 armate, 80 divizii de infanterie, 19 divizii de cavalerie, 936 baterii de artilerie. Efectivele se ridicau la 800.000 militari combatanți și un milion de oameni în rezervă iar lungimea frontului românesc totaliza 1.200 kilometrii fiind, apreciem, cel mai lung front din Europa, depășind lungimea frontului rusesc dintre marea Baltică și sudul Moldovei.

⁵ B.A.R., Serv. msse, *Arhiva Luceafărul*, Octavian C. Tăslăuanu, *Sub flamurile naționale-Corpul Voluntarilor Români. Amintiri, documente*, mapa IX, varia 7 b și 16 a.

⁶ Petre Nemoianu, *Prima Alba Iulie*, p. 45–46.

comanda reală revenindu-i locotenent-colonelului C. Pietraru care a fost numit în funcția de șef de stat major încă din cursul lunii martie 1917. Acest ofițer a fost apreciat personal de premierul Brătianu pentru calitățile sale „a dat dovezi de calități excepționale, de energie, de adâncă pătrundere a situației tulbure din Rusia anului 1917”, de făcut remarcă că ofițerul Pietraru s-a bucurat de autoritatea, prețuirea și mai ales respectul voluntarilor transilvăneni și bucovineni⁷. De remarcat că în formarea comandamentului erau 11 ofițeri, dintre care 2 superiori și 2 subofițeri, iar funcțiile de mare responsabilitate au revenit unor ofițeri din Armata Română⁸. Din felul în care a fost compus acest comandament putem să observăm că în fruntea Corpului Voluntarilor Români se aflau ofițeri din Transilvania și Bucovina, dar și că autoritățile române de la Iași au fost preocupate să asigure acestei mari unități o comandă calificată, urmărind a o racorda la realitățile armatei române. În vederea înțelegerii exacte a situației acestei mari unități române, care urma să facă parte din componența diferitelor unități militare, autoritățile române au facilitat deplasarea la Kiev a diferiților frunțași ardeleni și bucovineni, care se aflau refugiați în România, unii dintre aceștia precum: Ion Agârbiceanu, Onisifor Ghibu, Ioan Nistor, Octavian C. Tăslăuanu, Alexandru Lapedatu, făceau parte și din rândurile Asociațiunii, fiind respectați și recunoscuți în rândurile ardelenilor și bucovinenilor⁹.

La 25 mai 1917 s-a trecut la echiparea ofițerilor și soldaților Corpul Voluntarilor Români. Pentru fiecare soldat era stabilită o primă de echipare în valoare de 824 ruble, ecivalentul sumei de 1.200 lei și drepturi de soldă 503 ruble care semnificau 733 lei¹⁰. Efectele care au fost destinate trupei au fost primite din partea Garnizoanei ruse de la Kiev, cu excepția chipielor care s-au confecționat pe loc după modelul românesc. De subliniat faptul că pentru uniforme de ofițeri s-au adus din România stoffe și piele din care s-a realizat un model de uniformă, destul de amestecată, după model

⁷ Ioan I. Șerban, *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului 1916–1919*, p. 88.

⁸ Colonelul Constantin G., Pietraru, maiorul George Niculescu și căpitanul Damian Cristescu.

⁹ Valer Moga, *Astra și Societatea (1918–1930)*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2003, p. 11–14, 43–45.

¹⁰ Octavian Metea, *Batalionul de voluntari ardeleni și bucovineni spre Moldova*, în *Universul Literar*, nr. 42 din 28 noiembrie 1939, p. 3–7; Ioan I. Șerban, *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului 1916–1919*, p. 88.

franțuzesc, de culoare verde închis, chipiul belgian iar aerul rozetei de pe chipiu fiind unul românesc¹¹.

Precizăm că atât echiparea voluntarilor, cât și deplasarea lor pe căile ferate ruse către România a cunoscut o serie de opreliși legate îndeosebi de întârzierea alocării sumelor de bani. Problema sumelor de bani necesare pentru dotarea și echiparea Corpului Voluntarilor Români, nu a fost rezolvată decât parțial după sosirea primului eșalon al acestora în Moldova. De lipsa resurselor necesare atât trupei, cât și ofițerilor se plângea în raporturile sale înaintate atât Marelui stat Major al Armatei Române, cât și generalului Coandă, colonenul Pietraru. observăm exasperarea sa în rândurile unei note pe care a trimis-o șefului Statului Major, „Sunt lipsit de orice resurse. Nu mai găsesc niciun mijloc pentru a face față nevoilor presante ale ofițerilor și soldaților. Vă rog cu insistență trimiteți bani și pedepsiți pe cei culpabili de neglijență sau chemați-mă în țară”¹². De făcut observația că, echiparea, aprovizionarea și dotarea, dar și asigurarea materialului rulant necesar care să transporte pe căile ferate rusești a eșaloanelor Corpului Voluntarilor Români (din Transilvania și Bucovina prizonieri în Rusia) s-a rezolvat cu ajutorul autorităților militare rusești, care manifestau încă la acea data un oarecare grad de bunăvoință și înțelegere față de solicitările românești. Intendența rusă a asigurat pe întregul parcurs al tarseului Kiev-Iași, atât hrana rece pentru ofițeri și trupă, cât și hrană caldă la etape, pentru cadre, aspiranți și soldați. Pe același itinerar comandamentul Corpului Voluntarilor Români, a trimis din timp patru ofițeri care să se îngrijească de aceste detalii administrative, cu referință la hrana și odihna eșaloanelor românești aflate în mișcare¹³. Un alt ofițer, locotenentul Nicolae Căpețianu a fost trimis direct la Iași pentru a anunța sosirea Corpului de voluntary transilvăneni și bucovineni, iar pentru a sublinia

¹¹ *Gazeta Poporului*, I, nr 21 din 10 iunie 1923; Petre Nemoianu, *Prima Alba Iulie*, p. 37.

¹² Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia, (se va cita în continuare M.N.U.A.I.), *Fond Marea Unire*, inv. nr. 6753, *Raportul lui Constantin C., Pietraru către Ministerul de Război al României din 2 aprilie 1918*. A se vedea și în B.A.R. *Seviciul manuscris*, Arhiva personală Victor Deleu. *Biografie, Caiet manuscrise*, Vol. VI, p. 672.

¹³ *Gazeta Voluntarilor*, I, nr. 9 din 4 martie 1923; Ioan I. Șerban, *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului 1916–1919*, p. 89. Cei patru ofițeri români au fost: Olimpiu Piso, detașat în stația feroviară Kazatin, Augustin Seleș aflat la Jmerinka, Virgil Popovici la Tighina și Adrian Cristea la Chișinău. Din urmărirea detașării acestor ofițeri se poate reconstitui itinerarul urmat de Corpul Voluntarilor Români de la Kiev la Iași, aceștia au trecut prin: Kazatin, Jmerinka, Tighina, Chișinău.

importanța pe care autoritățile administrative-politice și cele militare au acordat-o acestui eveniment, remarcăm primirea ofițerului Căpețianu în audiență pentru a acorda relații la Mare Stat Major al Armatei, la Marele Cartier General la regele Ferdinand I și la Guvern, fiind primit de însuși Ion I. C. Brătianu¹⁴.

Ca dată a plecării înspre România a primului eșalon român de voluntari a fost stabilită ziua de 3 iunie 1917. Echipamentul acestui eșalon, hrana necesară pentru ofițeri și trupă, au fost transportate la gara din Kiev de către subunități de independență rusești, în timp ce unitățile de voluntari români din Transilvania și Bucovina au defilat pe străzile Kievului, grupați pe subunități și unități „sub privirele pline de admirația ale locuitorilor acestui oraș deja molipsit de anarhia ce avea să vină”¹⁵. Dintre cei 250 ofițeri și 1500 gradați și trupă câți existau la acel moment în Corpul Voluntarilor Români, plecau în Moldova, ca prim eșalon, 116 ofițeri și 1200 soldați (transilvăneni și bucovineni), iar restul rămânea pe loc, pentru a asigura continuitatea acestui organism militar și a organizației în perspectiva unor noi recrutări de voluntari care proveneau și din alte lagăre de prizonieri din Rusia.

Comanda acestui prim eșalon a revenit de drept unui delegat român, maiorul Sebastian Aldescu, trimis al Mareului Stat Major de la Iași, însă de drept comandantul real al eșalonului de voluntari transilvăneni și bucovineni a fost căpitanul-avocat Victor Deleu¹⁶, acesta îndeplinind anterior

¹⁴ Nicolae Căpețianu, *Primul curier al Corpului I*, în *Gazeta Voluntarilor*, XII, nr. 2 din 8 iunie 1937. În care autorul rememorează rolul său și primirea pe care autoritățile române i-au făcut-o la Iași în vara anului 1917.

¹⁵ M.N.U.A.I., Fond *Marea Unire*, inv. nr. 6727, M. Petricoane-Drugărin, *Însemnările unui voluntar român bănățean*. Ioan I. Șerban, *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului 1916–1919*, p. 90.

¹⁶ A se vedea pe larg date despre Victor Deleu în lucrarea monografică realizată de: Doru E. Goron, Ioan Ciocian, Valentin Dărăban, *Victor Deleu 1876–1939*, Zalău, Tehno-Print Zalău, 1999; Marian Lazăr, *Primarii Clujului 1919–2012*, Vol. I, Cluj-Napoca, GPO Graphics S.R.L., 2013, p.81–90. Victor Deleu (1876–1939) a fost avocat și om politic român. A activat, după absolvirea Facultății de Drept din Budapesta și susținerea doctoratului în Științe juridice, ca avocat stagiar la Oradea, apoi n urma finalizării stagiului militar a activat în avocatură începând din 1902 la Arad. S-a stabilit după 1905 la Șimleul-Silvaniei, unde ca urmare a promovării examenului de avocat (cenzura avocațială) în Budapesta, și-a deschis propriul cabinet. După anul 1910 s-a implicat în politica activistă a Partidului Național Român din Austro-Ungaria, candidând la alegerile pentru Parlamentul de la Budapesta din partea circumscripției electorale Șimleul-Silvaniei. După 1914 a fost mobilizat ca ofițer și trimis pe Frontul din Galiția,

și atribuțiile de comandant român al lagărului de prizonieri de la Darnița, semnatar al Declarației de la Darnița Kievului și președintele Comitetului Executiv al Voluntarilor Români din Austro-Ungaria. Omul acesta s-a bucurat de o deosebită apreciere din partea soldaților, a gradaților și ofițerilor români, iar în perspectivă s-a bucurat de aceeași apreciere din partea autorităților române și după Unirea din 1918. Ca semn al recunoașterii valorice și ca modlitate de curtoazie și respect militar în Gara din Kiev, Corpului Voluntarilor Români i-a fost dat onorul de un battalion rusesc, iar românii au fost recuți în rezervă, unii dintre ei chiar și decorați de însăși comandantul garnizoanei ruse la Kiev. Bătrânul general ar fi exclamat că românii: „au dat unui bătrân ostaș onoarea de a fi martorul unei manifestări sufletești și ostășești atât de sublime”, mai ales apreciem noi în acel amplu vârtej social-politic care a cuprins Rusia în februarie iar mai apoi în octombrie 1917¹⁷. Pentru o bună organizare a acestui Corp al Voluntarilor Români și în vederea unei integrări optime a acetuia în unitățile militare române, au participat și unii dintre intelectualii ardeleni aflați în refugiu din 1916 la Bucureși, iar apoi la Iași. Între aceștia s-u făcut remarcați, Ion Agârbiceanu, Sever Bocu, Onisifor Ghibu, Octavian Goga, Alexandru Lapedatu, Octavian Codru Tăslăuanu. La activitatea de propagandă favorabilă României desfășurată în rândurile voluntarilor s-au remarcat S. Bocu și Octavian C. Tăslăuanu. Interesant de surprins că în memoriile sale, Tăslăuanu nota: „cu toată lipsa de mijloace, întrucât eram la începutul organizațiunii, cu toate greutățile ce am întâmpinat, am reușit să pornim în seara zilei de 3 iunie 1917, sub comanda maiorului Aldescu

unde a fost luat prizonier. A organizat Corpul Voluntarilor Români de la Darnița Kievului declarând ca prioritate a acestei mari unități formate din foști prizonieri de război de origine transilvăneană și bucovinenană să lupte alături de armata română. Acest corp a intrat în România în vara anului 1917 fiind pus de fapt sub comanda maiorului Sebastian Aldescu, însă de fapt Victor Deleu a fost cel care a condus acest corp. După 1918 a făcut parte din Consiliul Dirigent ca secretar general al Resortului Internelor. S-a implicat în viața politică din România Mare, făcând parte din 1919 din primul Parlament al României întregite. În perioada interbelică s-a implicat în viața de partid susținând interesele Partidului Național Țărănesc, a fost deputat ales în mai multe mandate în 1928, 1933 și 1937. A fost primar al Clujului între anii 1932–1933. În 31 decembrie 1939 s-a stins din viață la Cluj.

¹⁷ M.N.U.A.I., Fond Marea Unire, inv. nr. 6601, A. Ghinghiniță, *Amintiri din Primul Război Mondial. Organizarea Corpului de Voluntari ardeleni*, mss; *Ibid.*, inv. nr. 6658, I. Șaiu, *Memoriu. Corpul Voluntarilor Români din Rusia (1917–1920)*; *Gazeta Voluntarilor*, I, nr. 8 din 25 februarie 1923.

din armata română, un tren special cuprinzând 116 ofițeri și 1200 soldați complet echipați”¹⁸.

Deplasarea către țară s-a desfășurat între 3–7 iunie 1917, locotenent-colonelul Constantin G. Pietraru a ținut să ofere acestei unități militare române formată din ardeleni, bănățeni și bucovineni, onorul care i se cuvea, astfel a trimis la Iași două telegrame, una pe adresa Marelui Cartier General, iar cealaltă Marelui Stat Major al Armatei. În cea ce privește conținutul acestora desprindem din următoarele rânduri „ieri, sâmbătă seara, a plecat primul tren cu 116 ofițeri și 1200 soldați, voluntari români, complet echipați”¹⁹ informarea că eșalonul era complet echipat, iar ofițerii și trupa erau entuziasmați de ideea de a se deplasa în țară și a face parte din Armata României. Telegrama continua cu informații care făceau referire la entuziasmul trupei și al ofițerilor și exprima încrederea în România tuturor românilor ce gândesc și simt liber. Evident o anticipare a evenimentelor de mai târziu, pe care românii ardeleni și bucovineni, voluntari în acel corp militar o așteptau din tot sufletul²⁰. De făcut observația că locotenent-colonelul C. Pietraru a transmis o telegramă și principelui Lwov, președintele Guvernului Provizoriu din Rusia, în care a adresat mulțumiri pentru ajutorul acordat, exprimându-și totodată încrederea în victoria Antantei și credința că pe viitor acțiunea românească de recrutare a voluntarilor transilvăneni și bucovineni căzuți prizonieri, va putea continua nestânjenită, în vederea încorporării lor în Armata Română²¹.

Voluntarii au fost bine primiți în gara din Chișinău în după-amiaza zilei de 4 iunie 1917, un periodic din epocă, făcând observația acestui aspect nota: „Când a intrat în gară trenul, îmbrăcat numai în verdeață și tricolor, a fost o clipă de emoție ce nu se poate arăta în cuvinte. (...) Ochii tuturor sunt scăldați în lacrimi și glasurile înduioșate de bucurie”²². Onisifor Ghibu, aflat la acea data în Basarabia, a participat printre cei care doreau în mod direct să-i întâmpine pe voluntarii transilvăneni și bucovineni în gara de la Chișinău. Transilvănenanul a descris în mod emoționant acea

¹⁸ B.A.R., Serv. msse., Arhiva „Lucafărului”, O.C. Tăslăuanu, mss. cit. p. 86.

¹⁹ Petre Nemoianu, 3 iunie în lumina documentelor, în *Gazeta Voluntarilor*, I, nr. 9 din 4 martie 1923; I. Șerban, *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului 1916–1919*, p. 91.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Petre Nemoianu, 3 iunie în lumina documentelor, în *Gazeta Voluntarilor*, I, nr. 9 din 4 martie 1923.

²² *România*, I, nr. 152, din 16 iunie 1917.

clipă²³. Simion Murafa, ofițer român, originar din Soroca a salutat prezența transilvănenilor și a bucovinenilor aflați în tranzit spre țară, subliniind bucuria vederii acestor voluntari „trecerea voastră prin Basarabia nu ne-a putut lăsa reci. Am alergat să vă vedem, să vă îmbrățișăm și să ne unim pentru totdeauna sufletele”. Acesta a înmânat comandamentului unității de voluntari un drapel tricolor, însoțindu-și gestul prin cuvintele: primiți-l cu dragostea cu care vi-l dăm și duceți-l cu bine peste Prut, peste Milcov, peste Olt, peste Mureș și peste întreaga întindere românească și îmlântați-l apoi în numele nostrum pe turnul cetății din Alba Iulia”²⁴. Prin vocea avocatului Victor Deleu, voluntarii au răspuns că își asumau prin jurământ solemn ca drapelul în cauză să ajungă și să future pe turnurile cetății Alba Iulia, iar dacă nu, aceștia se angajau să moară sub faldurile sale în drum spre cetatea visurilor tuturor românilor²⁵. De subliniat discursurile profesorului Ștefan Ciobanu de la Liceul din Cetatea Albă în numele Partidului Național Moldovenesc, Petre Gore, care a cuvântat în calitate de președinte al „Societății culturale a românilor din Basarabia”, au mai vorbit studenți și soldați români din Basarabia²⁶.

Înainte ca trenul să-și reia cursul spre Iași, arhimandritul Gurie Rosu, viitorul mitropolit ortodox din Basarabia, a înmânat voluntarilor din Transilvania și Bucovina o icoană, pe care aceștia trebuiau să o ducă și să o depună în Catedrala Ortodoxă din Sibiu, iar O. Ghibu și P. Gore au încredințat comandamentului voluntarilor un manifest – prima tipăritură cu grafie latină din Basarabia după 1825, care conținea îndemnuri și îmbărbătări adresate voluntarilor sin care se deprindeau mesaje de tipul: vitejia românească împotriva cotropitorilor proveniți din armatele Puterilor Centrale și necesitatea dezrobirii pământurilor românești, ocupate temporar de acele armate străine. Într-un cuvânt se preconize ca toate energiile

²³ I. Șerban, *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului 1916–1919*, p. 91.

²⁴ B.A.R., Serv. msse., Onisifor Ghibu, *Pe baricadele vieții. În Basarabia revoluționară (1917–1918)*. Amintiri, mss, f. 302; *Vestea*, IV, nr. 27 din 4 iulie 1925. De pus în evidență că drapelul acela a fost purtat în mod simbolic cu ocazia unor manifestări care au fost organizate în Alba Iulia la 28 iunie 1925, în ziua în care au fost deschise lucrările primului Congres al Uniunii Foștilor Voluntari Români.

²⁵ B.A.R., Serv. msse., *Arhiva personală Victor Deleu*; Doru E. Goron, Ioan Ciocian, Valentin Dărăban, *Victor Deleu 1876–1939*, Vol. IV, Zalău, Tehno-Print Zalău, 1999, p. 491; Onisifor Ghibu, *Pe baricadele vieții*, p. 302; I. Șerban, *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului 1916–1919*, p. 91.

²⁶ *Ibidem*.

și resursele umane de o parte și alta a Munților Carpați să fie catalizate în sensul atingerii a două obiective: îndepărtarea din România a armatelor Puterilor Centrale și realizarea unirii tuturor provinciilor locuite în majoritate de români la România. Din alocuțiunile rostite la Chișinău, atât de către basarabeni, cât și de voluntarii transilvăneni și bucovineni răzbate încrederea lor în izbânda românească cu ajutorul puternicilor Aliați din Antantă, pentru că sublina avocatul Victor Deleu, „românii, indiferent de provincia din care erau originari luptau pentru cea mai dreaptă cauză din lume: unitatea lor națională și libertatea și drepturile lor politice, economice, sociale, juridice”²⁷. În fond, concluziona V. Deleu, pentru dreptul de a trăi liberi în țara lor întregită, după legile, drepturile și credința lor națională.

Drumul de la Chișinău la Iași a fost unul îngreunat de aglomerarea căii ferate, deopotrivă cu trupe românești și rusești, dar și cu tehnică de luptă care afluiiau neconținut către frontal din sud-vestul Moldovei în perspectiva marilor înclăștări care urmau să aibe loc la Mărăști, Mărășești și Oituz²⁸. După o călătorie de 4 zile, primul eșalon complet echipat al Corpului Voluntarilor Români din Transilvania și Bucovina, ajungea la Iași, în 7 iunie 1917. De semnalata că voluntarii au fost bine primiți, întâmpinați în gara din Iași de o mulțime de locuitori, iar ca importanță pe care Guvernul României a acordat-o acestei misiuni, erau de față, Vintilă Brătianu, ministrul de război și generalii Constantin Prezan, șeful Mareului Stat Major și Constanin Cristescu, Constantin Petala, Ioan Vlădescu, Cristea Vasilescu și Herescu, iar în numele refugiaților ardeleni se afla Octavian Goga²⁹.

De apreciat faptul că onorul a fost acordat Corpului Voluntarilor Români (150 ofițeri și 1200 soldați) de fanfare militară de la Iași și un regiment de vânători din Armata Română³⁰. În alocuțiunea de primire a

²⁷ Doru E. Goron, Ioan Ciocian, Valentin Dărăban, *Victor Deleu 1876–1939*, p. 515.

²⁸ Arhivele Ministerului Apărării Naționale (se va cita în continuare, A.M.A.N.), Fond *Marele Cartier General*, dosar 949/D, *Documente militare*, doc. 45, *Mărăști, Mărășești, Oituz*, p. 83; Dragoș Curelea, *Unele considerații privind activitatea generalului Alexandru Averescu în perioada decembrie 1916-iulie 1917*, p. 17–37, în (Coord.: Cătălin Lazăr et alii, *Constituirea statului național unitar român. Buletinul sesiunii de comunicări științifice ale profesorilor de istorie din județul Sibiu*, Sibiu, TehnoMedia, 2010.

²⁹ *România*, I, nr. 152 din 16 iunie 1917; *Renașterea română*, I, nr. 91 din 10 mai 1919; Petre Nemoianu, *Prima Alba Iulie*, p. 40; Ioan I. Șerban, *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului 1916–1919*, p. 93.

³⁰ M.N.U.A.I., Fond *Elie Bufnea*, inv. nr. 5081, *Elie Bufnea, Octavian Goga, Oameni și crâmpoie din zbuciumul luptătorului pentru unitate națională*, p. 153; *România*, I, nr. 123–127 din 7–11 iunie 1917; *Evenimentul*, XXV, nr. 101–104 din 7–10 iunie 1917; *Neamul*

voluntarilor, generalul C. Prezan evidențiază rolul pe care aceștia îl vor avea în viitoarele confruntări militare dar și necesitatea înfățișării unirii românilor sub soarele libertății și al drepturilor, ca țel major al statului român³¹. Sub impresia și emoția acestui moment, Octavian C. Tăslăuanu menționa: „este fără îndoială unul dintre cele mai frumoase, din cele mai înălțătoare clipe din istoria poporului român. Este pentru prima oară când ardelenii, muntenii, modovenii și bucovinenii luptă sub același steag. Lipsesc dintre ei numai basarabienii, ca visul unirii depline să fie întrupat”³². Încartiruirea acestui prim eșalon s-a făcut în cazarma Regimentului 7 Roșiori. Astfel, după momentul primirii cu onoruri și cuvântări în gara de la Iași, Corpul Voluntarilor Români s-a deplasat la cazarma care le-a fost alocată, unde au fost primiți de un grup de ofițeri în frunte cu generalul Vlădescu care comanda Divizia a II-a, din Corpul I Armată³³. Acesta a asigurat un ceremonial de primire a voluntarilor pe care i-a salutat în numele armatei române, subliniind: „vă salut în numele camarazilor voștri de mâine, de mâine încolo veți fi copiii mei. Eu vă voi comanda, iar voi îmi veți da sufletele și trupurile voastre. Împreună vom merge să dezrobim pământurile noastre și ale voastre. Și am credința că în fața forțelor noastre unite dușmanul se va prefăce în praf și pulbere”³⁴.

La 8 iunie 1918, Corpul Voluntarilor Români, a depus la Iași, pe Dealul Șorogarilor jurământul solemn față de patrie în fața regilor României, Ferdinand I și Maria, a principelui moștenitor Carol, a premierului liberal, Ion I.C. Brătianu și a înalțelor oficialități militare românești, ruse și franceze, generalii Constantin Prezan, A. Scerbaceev și Henri M. Berhelot³⁵.

Românesc, XII, nr. 155 din 9 iunie 1917; *Gazeta Voluntarilor*, I, nr. 38 din 4 noiembrie 1923; *România Nouă*, VIII, nr. 4 din 6 ianuarie 1941; Vasile Nițescu, Douăzeci de luni în Rusia și Siberia, Vol. I-III, Brașov, 1926, p.11;

³¹ M.N.U.A.I., Fond *Elie Bufeana*, inv. nr. 6829, *Cuvântarea generalului C. Prezan cu ocazia primirii voluntarilor din Rusia la Iași*; Petre Nemorianu, *Prima Alba Iulie*, p. 41..

³² B.A.R., Serv. msse., Arhiva „*Luceafărului*”, O.C. Tăslăuanu. *Caiete manuscrise cuprinzând însemnări din război*, mapa V, mss. 7, f. 4.

³³ *România*, I, nr. 126 din 10 iunie 1917; Adrian Stroea, Marin Ghinoiu, *Din elita artileriei*, București, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2012, p. 54; Ioan I. Șerban, *Voluntarii transilvăneni și bucovinenii din Rusia în războiul pentru întregirea neamului 1916–1919*, p. 94.

³⁴ *România*, I, nr. 126 din 10 iunie 1917; Ioan I. Șerban, *Voluntarii transilvăneni și bucovinenii din Rusia în războiul pentru întregirea neamului 1916–1919*, p. 95.

³⁵ Petre Nemoianu, *Prima Alba Iulie*, p. 43; ***, *Mărăști, Mărășești, Oituz*, București, Editura Militară, 1977, p. 45–46.

Jurământul a fost citit de mitropolitul Pimen Georgescu al Modovei după un Te Deum, iar voluntarii au repetat în cor: „Jurăm credință regelui nostrum Ferdinand, supunere legilor țării și îndatoririlor militare în toate împrejurările, în timp de pace, ca și în timp de război. Așa să ne ajute Dumnezeu!”³⁶. Ministrul național liberal, premierul de mai târziu, Ion Gheorghe Duca, a surprins momentul immortalizându-l în memoriile sale: „A fost o clipă unică (...) voluntarii ardeleni și bucovineni ne-au dat impresia vie și îmbărbătătoare a întregirii neamului. Am trăit ceasul unirii înainte de a fi sunat”³⁷. De remarcat că au mai susținut discursuri cu această ocazie la Iași în fața statuii domnitorului Alexandru Ioan Cuza, regele Ferdinand I, premierul Ion. I. C. Brătianu, profesorul Nicolae Iorga, scriitorul Octavian Goga, iar din partea voluntarilor a vorbit Victor Deleu. Din toate cuvântăriile care au fost integral sau partial reproduse și relatate în periodicele care apăreau la Iași *Evenimentul*, *România*, *Mișcarea*, *Neamul Românesc*, dar și în *România Mare* care era editat la Kiev, răzbătea mesajul și credința statornică în întregire, în unitatea românilor de pe ambele versante ale Munților Carpați, chiar dacă pe moment România nu înregistra o situație politică și militară care i-ar fi facilitat imediat această situație: – Unirea cea Mare³⁸.

A făcut impresie discursul ținut de Victor Deleu cel care era de fapt comandantul Corpului de Voluntari Români. Considerăm că sunt de subliniat din acest expozeu înflăcărat mai multe propoziții, însă ne vom rezuma doar la două dintre acestea: „ne cheamă sângele și neamul și dragostea de această țară liberă, România, la care zburau zilnic gândurile și visurile noastre. Noi am pornit din țară străină cu un singur gând: să mergem acasă. Și de aceea drumul nostru nu este decât unul singur: înainte către casă!”³⁹. Ardeleanul Octavian C. Tăslăuanu aflat la acea dată în Onești, pe Frontul din zona de sud-vest a Moldovei, la un comandament militar a Corpului V

³⁶ *Evenimentul*, XXV, nr. 104 din 10 iunie 1917.

³⁷ Ion Gheorghe Duca, *Amintiri politice*, vol. II, München, 1981. P. 206.

³⁸ Arhivele Naționale Centrale ale Statului, (în continuare se va cita A.N.C.), Fond *Casa Regală* dosar 9/1917, f. 2–4;

Nicolae Iorga, *Memorii*, vol. I, București f.a., p. 34; *Evenimentul*, XXV, nr. 104 din 10 iunie 1917; *Neamul românesc*, XII, nr. 156 din 10 iunie 1917; *Mișcarea*, IX, nr. 129 din 10 iunie 1917; *Monitorul oficial* nr. 58 din 22 iunie 1917; *La Roumanie*, I, nr. 19 din 23 mai 1918.

³⁹ B.A.R., Serv. msse., Arhiva personal Victor Deleu: Victor Deleu (1876–1939); Ioan I. Șerban, *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului 1916–1919*, p. 97; Ion Gheorghe Duca, *Memorii*, p. 206.

Armată, scria în caietele sale următoarele însemnări: „vin cele dintâi vești despre sosirea ardelenilor, jurământul lor, cuvântarea regelui, entuziasmul general, sunt lucruri care storc lacrimi. Mă gândesc la sufletul ardelenilor mei care se văd în sfârșit sub drapele tricolore, ostași români”⁴⁰. Cel mai de seamă efect al momentelor pline de entuziasm petrecute la Iași, în zilele de 8 și 9 iunie 1917 a fost credința tuturor participanților în Marea Unire care avea să vină.

Concluzionez prin a spune că venirea la Iași a primului eșalon al Corpului Voluntarilor Români (transilvăneni și bucovineni) a marcat încheierea unei etape în procesul de mobilizare și organizare a celui dintâi Corp al Voluntarilor Români din Rusia.

În urma festivităților care s-au desfășurat la Iași în perioada 7–8 iunie s-a produs și o oarecare schimbare de mentalitate în ceea ce privește comandamentele militare române față de mișcarea voluntarilor, pe care în urma jurământului depus, începeau să-i vadă altfel și chiar să-i înțeleagă pe acești români din Transilvania, Banat și Bucovina. La numai două zile după festivitățile prilejuite la Iași de venirea primului eșalon din Corpul voluntarilor, s-a constituit la Ministerul de Război o comisie cu rol consultative formată din ardelenii Octavian Goga și Leonte Moldovan, alături de care în aceeași zi a fost cooptat și bucovineanul Ioan Nistor. La 15 iunie 1917, din inițiativa acestei comisii, cu avizul ministrului de resort și cu acordul și sprijinul regelui Ferdinand I i-a ființat pe lângă Marele Cartier General, un organism care se numea, Biroul AB (de la ardeleni I bucovineni), cu atribuții care se refereau la recrutarea, echiparea și transportarea degrabă în România a tuturor ardelenilor, bănățenilor și bucovinenilor care se aflau în diferite lagăre din Rusia ca prizonieri. La puțin timp, acest „Birou A.B.”, a organizat pe lângă comandamentul Corpului Voluntarilor Români de la Kiev un serviciu al voluntarilor de origine română din Rusia⁴¹. Conducător de maiorul Aurel Romalo, biroul era format din Victor Deleu, Leonte Sillion și Vasile C. Osvadă, alături de care mai existau și un personal inferior format din secretară, dactilografă, femeie de serviciu și un paznic. Alte atribuții ale Biroului AB au fost, situația recruților din Transilvania și Bucovina care se

⁴⁰ B.A.R., Serv. msse., Arhiva „Lucaefărului”, Octavian C. Tăslăuanu, *Caietele mss*, f. 5.

⁴¹ *Ibidem*, mapa IX, varia 11; M.N.U.A.I., Fond *Elie Bufeana, Octavian Goga-Oameni și crâmpoie*, p. 155; Petre Nemoianu, *Prima Alba Iulie*, p. 45; Ioan I. Șerban, *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului 1916–1919*, p. 98.

aflau în refugiu în România, situația deportaților și a ostaticilor, respectiv clarificarea stării civile și militare a categoriilor de români care se aflau în România, dar originari ei erau din Austro-Ungaria, unii din Bulgaria și Serbia iar într-un viitor apropiat vor veni și din Imperiul Rusiei sau mai degrabă din Republica Moldovenească.

De asemenea, Biroul AB a mijlocit și a obținut ca toți voluntarii să primească cetățenia română, pentru meritele lor și pentru că ei fuseseră deja declarați trădători și indezirabili în locurile de origine⁴². De semnalat în paralel cu activitatea Biroului AB și un proiect al unei „Secții a românilor de peste hotare”, care urma să facă parte din structura Ministerului de Război, autorii acestui proiect, între care s-a remarcat Octavian C Tăslăuanu propuneau alcătuirea unei subsecții la Sankt Petersburg, ca reprezentanță guvernamentală română recunoscută de Rusia, în fruntea căreia să fie numit colonelul Constantin Pietranu, care pentru moment asigura șefia Statului major al Corpului Voluntarilor Români din Rusia, iar locul acestuia urma să fie preluat de un alt înalt ofițer român⁴³.

În perioada care a urmat s-au purtat tratative între Guvernul României și cel Provizoriu al Rusiei, pentru a se ajunge la un acord din partea autorităților de la Petersburg, care să faciliteze eliberarea unui număr crescut de prizonieri români originari din Austro-Ungaria și concentrarea lor în lagăre deschise de voluntari pentru a fi echipați și trimiși pe frontul din sudul Moldovei. Pentru buna coordonare a acestor demersuri a fost trimisă din România o delegație militară la Kiev, formată din maiorul Victor G. Cădere și sublocotenentul ardelean Elie Bufnea, aceasta în condițiile în care Marele Stat Major al Rusiei a aprobat recrutarea a 5000 de militari, ofițeri și trupă din zona Guvernământului Moscova. În realitate în acest guvernământ erau puțini prizonieri români proveniți din rândurile armatei austro-ungare, majoritatea fiind folosiți la muncă în agricultură și industrie în zonele sudice ale Rusiei, în zona Munților Ural și în Siberia centrală și de vest. În condițiile în care partea română presa, solicitând eliberarea din prizonierat a 30.000 militari necesari în zona sudică a Moldovei, generalul Kornilov, comandantul Armatei Rusiei a emis un ordin (nr. 1103), prin care a cerut Marelui Stat Major al Armatei să elibereze 30000 de prizonieri necesari armatei române. Ordinul lui Kornilov s-a datorat în mare măsură insitențelor generalului Constantin Coandă care la 15 august 1917 cu ocazia

⁴² *Ibidem.*

⁴³ B.A.R., Serv. msse., Arhiva „Lucafărului”, mapa IX, varia 13

unei întrevederi a înmânat șefului armatei ruse un Memorandum care se referea la prizonierii de origine română din Austro-Ungaria și care doreau să se înroleze ca voluntari în Armata română⁴⁴.

Remarcăm că după depunerea jurământului primul eșalon din Corpul Voluntarilor Români a urmat un program scurt de instrucție de maxim trei săptămâni, în condițiile în care ca foști combatanți în armata austro-ungară aveau deja o anumită experiență militară. În această perioadă voluntari au deprins regulamentul militar român și au învățat să lupte cu tehnica din dotarea Armatei române, deși erau perfect înarmați și echipați încă de când au plecat de la Kiev în 3 iunie 1917. În funcție de arma pe care o aveau, voluntarii au fost repartizați, la unitățile care se găseau în perioada de recuperare. De asemenea, tinerii care erau intelectuali, au fost trimiși să facă școala de ofițeri de rezervă la Botoșani, în timp ce soldații, subofițerii și ofițerii au fost încadrați în Regimentele nr. 26 Rovine, 5 Vânători, 19 Caracal și 3 Olt, care făceau parte din Divizia 11 care staționa în refacere în apropierea Iașului⁴⁵. Acest gest făcut de ofițeri și soldați care erau originari din Austro-Ungaria avea în sine și o mare încărcătură politico-simbolică. Dorința lor de a lupta în rândurile armatei române era și un mesaj internațional, prin care voluntarii urmăreau să evidențieze în plan internațional, faptul că națiunile care locuiau în Austri-Ungaria nu erau cătuși de puțin fidele imperiului, ci din contră, irimăreau realizarea statelor naționale⁴⁶.

De subliniat dorința voluntarilor ardeleni, bănățeni și bucovineni de a se organiza în unități militare specifice, mai mult, voluntarii vizau să activeze combatant, „în calitatea lor de ardeleni, în formații militare ardelenene, conduse de ardeleni. Noi, sublinia avocatul Victor Deleu, vrem să fim armata Ardealului!, vrem să fim conștiința Ardealului, care cere libertate deplină și Unire cu România, să se știe că Ardealul însuși luptă pentru libertate și Unire!”⁴⁷. În ciuda dorinței exprimată de voluntari aceștia nu au

⁴⁴ *Ibidem*, mapa IX, varia 21.

⁴⁵ A.M.A.N., Fond Marele Cartier General, Secția I, dosar 50/1917, f. 76; Ioan, Părean, *Soldați ai României Mari. Din prizonieratul rusesc în Corpul Voluntarilor transilvăneni și bucovineni (1916- 1918)*, în *Revista Academiei Forțelor Terestre*, VII, nr.3-4 (27-28), 2002, p. 1-5; Mihai Octavian, Groza, *Cu vicarul Iacob Popa în Rusia pentru cauza românească. Activitatea de recrutare a voluntarilor dintre prizonierii români transilvăneni (1917-1918)*, p. 419-427.

⁴⁶ Ioan I. Șerban, *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului 1916-1919*, p. 101.

⁴⁷ M.N.U.A.I., Fond Marea Unire, înv. nr. 6758, *Discursul lui Mihai Popoviciu rostit în*

fost organizați în unități specifice locului lor de origine, cel puțin în această etapă a războiului, premergătoare încleștării de la Mărășești. De altfel, conducerea armatei române, a considerat că o asemenea organizare de sine stătătoare ar fi necesitat cadre pregătite și timp, iar toacmai acestea în condițiile respective lipseau. În fond era o oarecare neîncredere a comenzii armatei române față de corpul acestor voluntari români, ceea ce demonstra incapacitatea de înțelegere superioară a unor înalți ofițeri față de imboldurile launtrice puternice ale românilor din Monarhia Austro-Ungară și de sistemul statal pe care aceasta l-a exprimat după 1867. De constatat faptul că în acel moment acesta era însăși mesajul regelui exprimat prin aghiotantul regal Stârcea, atât lui Octavian C Tăslăuanu, cât și lui Victor Deleu. Suveranul considera atunci că ardelenii și bucovinenii trebuie să formeze propriile regimente care să facă parte din armata română⁴⁸. Iar voluntarii au prăsit zona Iașiului îndreptându-se spre zona sudică a Moldovei în 1 august 1917, celor care deja constituiseră primul eșalon li s-au mai adăugat 644 (100 ofițeri și 544 soldați) de ardeleni și bucovineni din cel de-al doilea eșalon ajuns la Iași în 20 iulie 2017. Administrația locală a marelui oraș al Moldovei a acordat ardelenilor și bucovinenilor un însemnat și necesar ajutor material, constând din alimente, ținută și bani⁴⁹.

Unitățile militare care formau Corpul Voluntarilor Români, au fost lansate în Bătălia de la Mărășești chiar din prima zi a încleștării, acționând militar în zona așezărilor Fitionești și Zăbrăuți în apropierea Mărășeștilor⁵⁰. Până în ziua de 3 august 1917 au ajuns în țară și voluntarii celui de-al treilea eșalon care era alcătuit din 690 de persoane (32 ofițeri și 658 soldați). În concluzia studiului nostru facem observația că participarea ardelenilor, bănățenilor și bucovinenilor la bătăliile armatei române din zona sud-estică a Moldovei (Mărăști, Mărășești, Oituz sub celebra lozincă „pe aici

amintirea avocatului Victor Deleu în decembrie 1939; Tribuna, nr. 5 din 7 ianuarie 1940.

⁴⁸ M.N.U.A.I., Fond Marea Unire, Simion Poruțiu, mss.; *România Mare*, I, nr. 9 din 14 septembrie 1917.

⁴⁹ Direcția Județeană Iași a Arhivelor Naționale, (se va cita în continuare D.J.I.A.N.), Fond Primăria Iași, dosar 63/1917, f. 130–132; Ioan, Părean, *Soldați ai României Mari. Din prizonieratul rusesc în Corpul Voluntarilor transilvăneni și bucovineni (1916- 1918)*, p. 4.

⁵⁰ Ioan I. Șerban, *Din activitatea desfășurată în Vechiul Regat de voluntarii și refugiații ardeleni și bucovineni în slujba idealului național (iunie 1917-ianuarie 1918)*, în *Annales Universitatis Apulensis, Series Historica*, 1, 1997, p. 105; Alexandru Baboș, *Voluntari ardeleni și bucovineni în Campania Armatei Române din 1917*, în (Coord.), Horia Dumitrescu, *1917 pe Fontul de Est. Simpozion național*, Foșșani, 1997, p. 168–169

nu se trece”) a reprezentat un viu exemplu de abnegație, sacrificiu și devotament, deopotrivă pentru libertate, cât și pentru realizarea Unirii din 1918. Din rândurile transilvănenilor și bucovinenilor care au format aceste trei eșaloane militare care au fost încadrate în Divizia a II română militară, au căzut 31 morți, iar 453 dintre aceștia au fost răniți. Pentru meritele lor, 129 dintre voluntari au fost apreciați cu decorații, medalii și alte distincții, nu în ultimul rând toți au primit cetățenia română⁵¹.

Câteva luni mai târziu, la sfârșitul lunii noiembrie 1917, după epopoea românească de la Mărăști, Mărășești și Oituz, autoritățile României cu acordul regelui Ferdinand I, au dat satisfacție cererii ardelenilor de a se organiza la Hârlău Corpul Voluntarilor Români sub comanda ofițerului ardelean Marcel Olteanu, apreciat de Octavian C. Tăslăuanu ca „om de inimă, priceput, harnic, energic, iar pe deasupra strănepot al lui Petru Maior”⁵². Comandamentul acestei unități a fost structurat pentru o divizie de infanterie, urmând a grupa sub o unică comandă pe bănățeni, bucovineni și transilvăneni, fie a celor care au venit din Rusia, fie a celor care au fost recrutați din rândurile transilvănenilor aflați în refugiu în România. Unitățile de luptă care formau această mare unitate la Hârlău erau: Regimentul I „Turda”, Regimentul II „Alba Iulia”, Regimentul III „Avram Iancu” și în curs de înființare un al patrulea regiment care urma să poarte denumirea de „Severin”, însă în condițiile tratatelor păcii semnate de România cu Puterile Centrale, acesta nu s-a mai constituit⁵³. În lunile noiembrie-decembrie 1917 și ianuarie 1918, capacitatea în oameni a Corpului Voluntarilor Români de la Hârlău era de 29.000 soldați și 1816 ofițeri transilvăneni, bucovineni și bănățeni, proveniți din rândurile unor foști prizonieri de război, sau așa cum s-a observat mai sus în text din refugiați proveniți din Austro-Ungaria⁵⁴.

Rolul voluntarilor și prezența lor a fost esențială în contextul defecțiunii ruse și a retragerii trupelor conduse de Dimitri Scerbaceev de pe frontul

⁵¹ A.M.A.N., Fond *Marele Cartier General*, Secția I, dosar 50/1917, f. 76; *România Mare*, I, nr. 9 din 14 septembrie 1917.

⁵² A.M.A.N., Fond *Marele Stat Major*, Serviciul istoric, dosar 3-4/1917-1918, f. 14; B.A.R., Serv. msse., Mapa VI, mss. 8, f. 10; Idem, Arhiva Luceafărului, Mapa IX, varia 14; Petre Nemoianu, *Corpul voluntarilor români*, mss.

⁵³ Petre Nemoianu, *Prima Alba Iulie*, p. 73; Ion Clopoțel, *Revoluția din 1918 și Unirea Ardealului cu România*. Cluj, 1926, p. 137-138.

⁵⁴ Ioan I. Șerban, *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului 1916-1919*, p. 109.

din Moldova, în atribuțiile lor intrând printre altele paza depozitelor de hrană și armament, respectiv, asigurarea ordinii interne⁵⁵. La începutul luni martie 1918 în timpul guvernării lui Alexandru Averescu, s-a trecut la demobilizarea treptată a eșaloanelor Corpului Voluntarilor Români, iar forța de muncă a celor aproape două divizii ale ardelenilor și bucovinenilor (CVR) fiind deplasată în domeniul agriculturii și fiind pusă în administrarea Serviciului muncilor agricole⁵⁶.

Dincolo de inerentele dificultăți specifice desfășurării Primului Război Mondial, cât și situației tensionate și complexe prin care Rusia a trecut în cursul anului 1917, comisiile românești de recrutare prezidate de generalul C. Coandă și conduse efectiv de locotenent-colonelul Constantin Pietraru au reușit să ducă la bun sfârșit obiectivele de înrolare a unui număr cât mai mare de ofițeri și soldați în Rusia (proveniți din rândurile foștilor prizonieri din armata Austro-Ungară căzuți în Rusia), care au fost organizați și trimiși în România în condițiile dificile ale anilor 1917–1918 respectându-se o eșalonare succesivă. În acest fel au fost realizate 11 transporturi între 7 iunie 1917 și 8 ianuarie 1918. În total efectivul voluntarilor a fost apreciat la 206 ofițeri cu grade pornind de la sublocotenent la maior, 244 aspiranți la gradul de ofițer și 8063 soldați. Astfel Corpul Voluntarilor Români, care a fost organizat de Victor Deleu și condus în zona Hârlău de colonelul Marcel Olteanu s-a ridicat la 8513 soldați și ofițeri, care au fost repartizați între lunile iulie-octombrie 1917 în rândurile următoarelor mari unități ale armatei române: Corpul I Armată, Centrele de instrucție din Bacău și Huși, Divizia a IV-a de Infanterie și Corpul Voluntarilor Români de la Hârlău⁵⁷.

Rămăneau în Rusia (în zona Kiev) concentrați 1460 soldați și 22 ofițeri care se vor afla la dispoziția Corpului Voluntarilor Români de la Kiev, a Comisia de aprovizionare din Odessa, la Depozitele Armatei României de la Karlovka, la depozitele românești din Kremenciug, și la comisiile de aprovizionare de la Arhanghelsk și Sankt Petersburg⁵⁸.

⁵⁵ Mariana Gurza, *Vasile Plăvan, un Slavici al Bucovinei*, Timișoara, Editura Eurostampa, 2013, p. 26.

⁵⁶ Cornel, Grad, Doru, Goron, Doru, 1917. *Victor Deleu – Inițiatorul și organizatorul Corpului Voluntarilor Români Ardeleni și Bucovineni*, în (Coord.), Horia Dumitrescu, 1917 pe Fontul de Est. Simpozion național, Foșșani, 1997, p. 183.

⁵⁷ A.M.A.N., *Fond Marele Stat Major*, dosar 386/1917, f. 109; Petre Nemorianu, *Prima Alba Iulie*, p. 60; Ioan I. Șerban, *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului 1916–1919*, p. 142.

⁵⁸ Petre Nemorianu, *Prima Alba Iulie*, p. 60.

În concluzie, studiul nostru, s-a rezumat la a prezenta contribuția primului eșalon al voluntarilor, care au venit în țară de la Kiev, la Iași, unde au depus jurământul, iar apoi au fost repartizați pe linia frontului, cu precădere în spațiul de la Mărășești. Apoi, urmare a re poziționării lor în zona Hârlău, au fost împărțiți în grupe mici care au intrat în Basarabia, contribuind la afirmarea acestei provincii în perioada ianuarie-martie 1918.

Anexa 1

Tabel privind Eșalonarea deplasării contingentelor de voluntari (transilvăneni, bănațeni și bucovineni) din Rusia către România între lunile iunie 1917-ianuarie 1918⁵⁹

Nr. transporturi de la Kiev la Iași	Momentul sosirii în România	Efective			Total	Unități în care voluntarii au fost repartizați
		Ofițeri	Aspiranți	Soldați/trupă		
1	7 iun. 1917	58	156	1100	1314	Corp I Armată
2	20 iul. 1917	85	15	544	644	Corp I Armată
3	1 sept. 1917	4	6	565	575	Centrul de Instrucție Bacău
4	6 sept. 1917	5	9	647	661	Centrul de Instrucție Huși
5	12 sept. 1917	27	5	565	597	Centrul de Instrucție Huși
6	29 sept. 1917	5	16	729	750	Centrul de Instrucție Bacău
7	1 oct. 1917	2	8	426	436	Centrul de Instrucție Huși
8	6 oct. 1917	11	5	902	918	Centrul de Instrucție Huși
9	29 oct. 1917	6	24	797	827	Divizia IV Infanterie
10	31 dec. 1917	-	-	1000	1000	Corpul Voluntarilor Români de la Hârlău
11	8 ian. 1918	3	-	788	791	Corpul Voluntarilor Români de la Hârlău

⁵⁹ Tabel realizat după prelucrarea graficelor transporturilor către țară a voluntarilor români de la Kiev la Iași, în Ioan I. Șerban, *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului 1916–1919*, Alba Iulia, Editura Aeternitas, 2003, p. 142.

Nr. transporturi de la Kiev la Iași	Momentul sosirii în România	Efective			Total	Unități în care voluntarii au fost repartizați
		Ofițeri	Aspiranți	Soldați/trupă		
Total 11 transporturi	11 momente diferite între iun. 1917/ian. 1918	206 ofițeri	244 aspiranți	8063 trupă	8513	1 Corp de Armată 2 Centre de Instrucție 1 Divizie de Infanterie Corpul Voluntarilor Români de la Hârlău

Bibliografie

Izvoare

1. Fonduri din arhive

Arhivele Naționale Centrale ale Statului
 Fond Casa Regală
 Arhiva Ministerului Apărării Naționale,
 Fond, *Marele Cartier General*
 Fond *Marele Stat Major*
 Arhiva Muzeului Național al Unirii din Alba Iulia,
 Fond *Documente*
 Fond *Marea Unire*,
 Fond *Elie Bujne*
 Biblioteca Academiei Române, Serviciul manuscrise
 Arhiva personală Victor Deleu,
 Arhiva personală Valer Braniște
 Arhiva „Lucașfăruului” (Octavian C Tăslăuanu)
 Direcția Județeană Alba a Arhivelor Naționale
 Fond *Marea Unire*
 Direcția Județeană Cluj a Arhivelor Naționale
 Fond *Blaj (Arhiva personală Iacob Popa)*
 Fond *Victor Deleu*
 Direcția Județeană Iași a Arhivelor Naționale
 Fond *Primăria orașului Iași*
 Direcția Județeană Sibiu a Arhivelor Naționale
 Fond *Astra (1914–1918)*

2. Documente editate

Botezan, Ioan, *Documente privind aspect ale acțiunii de recrutare a voluntarilor dintr-o prizonierii români transilvăneni și bucovineni din Rusia pentru a lupta pe*

frontal din Moldova în anul 1917, în *Mehedinți – istorie și cultură*, Drobeta-Turnu Severin, 1978.

***. Mărăști, Mărășești, Oituz, *Documente*, București, Editura Militară, 1977.

***, 1918. *Documentele Unirii*, vol. VII-VIII, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989.

3. Publicații

Evenimentul, XXV, 101–104, 7–10 iunie 1917.

Gazeta Poporului, I, 21, 10 iunie 1923.

Gazeta Poporului, I, 21, 10 iunie 1923.

Gazeta Voluntarilor, I, 9, 4 martie 1923.

Gazeta Voluntarilor, I, 8, 25 februarie 1923.

Gazeta Voluntarilor, I, 38, 4 noiembrie 1923.

La Roumanie, I, 19, 23 mai 1918.

Mișcarea, IX, 129, 10 iunie 1917.

Monitorul oficial nr. 58 din 22 iunie 1917;

Neamul Românesc, XII, 155, 9 iunie 1917.

Neamul românesc, XII, 156, 10 iunie 1917;

Renașterea română, I, 91, 10 mai 1919.

România, I, 123–127, 7–11 iunie 1917.

România, I, 126, 10 iunie 1917.

România, I, 152, 16 iunie 1917.

România Mare, I, 9, 14 septembrie 1917.

România Nouă, VIII, 4, 6 ianuarie 1941.

Vestea, IV, 27, 4 iulie 1925.

Lucrări generale și speciale

Clopoțel, Ioan, *Revoluția din 1918 și Unirea Ardealului cu România*. Cluj, 1926.

Duca, Ion Gheorghe, *Amintiri politice*, vol. II, München, 1981.

Curza, Marian, *Vasile Plăvan, un Slavici al Bucovinei*, Timișoara, Editura Eurostampa, 2013.

Goron, E., Doru, Ciocian, Ioan, Dărăban, Valentin, *Victor Deleu 1876–1939*, Zalău, Tehno-Print Zalău, 1999.

Lazăr, Marian, *Primarii Clujului 1919–2012*, Vol. I, Cluj-Napoca, GPO Graphics S.R.L., 2013.

Moga, Valer, *Astra și Societatea (1918–1930)*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2003.

Nemoianu, Petre, *Prima Alba Iulie. Voluntari români în războiul pentru întregirea neamului*, Timișoara, f.e. 1922.

Nițescu, Voicu, *Douăzeci de luni în Rusia și Siberia*, Vol. I-III, Brașov, 1926.

Popa, N., Mircea, *Primul război mondial*, Editura Științifică și Pedagogică, București, 1979.

- Stroea, Adrian, Ghinoiu, Marin, *Din elita artileriei*, București, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2012.
- Șerban, I. Ioan, *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului 1916–1919*, Alba Iulia, Editura Aeternitas, 2003.
- Tucă, Cornel, *Prizonierii români din armata austro-ungară internăți în Rusia: problemele repatrierii*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2011.

Studii și articole de specialitate

- Cazacu, Gheorghe, *Voluntarii români ardeleni din Rusia în timpul Primului Război Mondial*, în *Astra Salvensis*, I, nr. 1, 2013, p. 89–115.
- Căpețianu, Nicolae, *Primul curier al Corpului I*, în *Gazeta Voluntarilor*, XII, nr. 2 din 8 iunie 1937, p. 2–4.
- Curelea, Dragoș, *Unele considerații privind activitatea generalului Alexandru Averescu în perioada decembrie 1916-iulie 1917*, în Cătălin Lazăr et alii, *Constituirea statului național unitar român. Buletinul sesiunii de comunicări științifice ale profesorilor de istorie din județul Sibiu*, Sibiu, TehnoMedia, 2010, p. 17–19, 34–37.
- Diamandy, Constantin, *Ma mission en Russie (1914–1918)*, în *Revue des Deux Monde*, XCIX, septime période, 15 fevier 1929, p. 813–814.
- Groza, Mihai Octavian, *Cu vicarul Iacob Popa în Rusia pentru cauza românească. Activitatea de recrutare a voluntarilor dintre prizonierii români transilvăneni (1917–1918)*, în *Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis*, 5, 2013, p. 419–427.
- Meta, Octavian, *Batalionul de voluntari ardeleni și bucovineni spre Moldova*, în *Universul Literar*, nr. 42 din 28 noiembrie 1939, p. 3–7.
- Părean, Ioan, *Soldați ai României Mari. Din prizonieratul rusesc în Corpul Voluntarilor transilvăneni și bucovineni (1916–1918)*, în *Revista Academiei Forțelor Terestre*, VII, nr. 3–4 (27–28), 2002, p. 1–5.
- Stan, I. Constantin, Goron, E. Doru, *Contribuții aduse de voluntarii români transilvăneni și bucovineni la realizarea unității naționale românești (1916–1918)*, în *Acta Musei Porolissensis*, IX, 1987, p. 1–33.
- Stan, I. Constantin, *Intrarea României în război de partea Antantei și atitudinea românilor aflați în străinătate*, în *Apulum*, XXIV, 1987, p. 326–327.
- Șerban, I. Ioan, *Primul corp al voluntarilor transilvăneni și bucovineni din Rusia*, (I), în *Apulum*, XXV, 1993, p. 443–446.